

то ті краби, що опинилися внизу, але претендують на вдале залишення відра, схильні перешкоджати тим, хто дотягнувся до його вершини і ось-ось вилізе назовні, чіпляючись за них і стягуючи донизу (нижче від себе);

— не можемо не провести ще одну аналогію, за ситуацією, в якій ми живемо: чи не схожа спроба росії відновити колишній союз шляхом завоювання України та опускання її до власного рівня, зокрема через те, що наша країна не лише досягла успіхів у багатьох сферах життя, порівняно зі «старшим “братом”», покинувши спільну ємність, але й претендує на подальший розвиток і вступ до міжнародних блоків держав, на менталітет краба? Думаємо, питання певною мірою риторичне.

Отже, менталітет краба (або ефект відра з крабами) – це випадок / ситуація, коли замість того, щоб досягти спільного успіху, допомагаючи один одному, реалізується спільна невдача через те, що інші не підтримують один одного (зокрема того, хто зважився спробувати це зробити), початково навіть не будучи справжніми конкурентами, а перешкоджають тому, хто прагне успіху, можливо, навіть не маючи негативних намірів зашкодити йому, хоча насправді можливість досягти успіху для когось з групи не може зашкодити ні групі в цілому, ні окремим її представникам, а втрачена можливість так само нікого не звеличить.

Джерела та література

1. Колтунович Т.А., Чуйко Г.В., Чаплук Я.В. Соціально-психологічні експерименти. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 192 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6213>.
2. Федоричак В. Теорія відра з крабами: що це таке і як на нас впливає. URL: <https://fedorychak.com/teoriia-vidra-z-krabamy>.
3. Що таке менталітет краба і як він заважає нам? URL: <https://zvidusil.in.ua/mentalitet-kraba/>.
4. Ağralı Ermiş, S., & Akyol, G. The Relationship of Academicians' Levels of Crabs In a Barrel Syndrome and Their Organizational Justice. *Mediterranean Journal of Sport Science*. 2023. № 6(2). С. 476-496. <https://doi.org/10.38021/asbid.1253699>.
5. Ece S. Crab Syndrome in Business Life and Collectivist/Individualist Culture. *International Journal of Business and Economic Studies*. 2024. № 6(2). Р. 82-89. <https://doi.org/10.54821/uiecd.1454123>.

Секція 4. ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ ВІЙНИ: КОГНІТИВНИЙ, ФІЛОСОФСЬКИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІРИ

УДК 008:001.102

Герман О., канд. істор.н., проф., заслужений діяч мистецтв України, член Національної спілки письменників України

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ЦИВІЛІЗАЦІЯ НА ПЕРЕХРЕСТІ ЧАСУ

Анотація. У статті здійснена спроба осмислення сучасного стану цивілізації, її криз та викликів, включаючи глобальні екологічні, моральні, духовні й соціальні трансформації. Піднімаються теми прискорення часу, зміни клімату, ролі штучного інтелекту, втрати моральних орієнтирів, маніпуляцій через інформаційні технології, деградації освіти та потреби у глибокому переосмисленні людського буття.

Ключова слова: цивілізація, штучний інтелект, моральні цінності, глобальні виклики.

Herman O., PhD (History), Prof. Honored Artist of Ukraine, Member of the National Union of Writers of Ukraine

Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ukraine

CIVILIZATION AT THE CROSSROADS OF TIME

Abstract. This article presents an attempt to comprehend the current state of civilization, its crises and challenges, including global ecological, moral, spiritual, and social transformations. It raises issues such as the acceleration of time, climate change, the role of artificial intelligence, the loss of moral compass, manipulation through information technologies, degradation of education, and the urgent need for a profound rethinking of human existence.

Keywords: civilization, artificial intelligence, moral values, global challenges.

Ми в оцю мить перебуваємо на великому космічному об'єкті під назвою Земля, що мчить із шаленною швидкістю у просторах Всесвіту (разом із Галактикою) в напрямку безвісті. Нам же тут, у даний час, все видається інакше. Ми живемо на межі поміж світлом і пітьмою, віртуальністю і реальністю, людяністю і тваринним інстинктом. І ця межа не у просторі, а в кожному з нас.

Планета має властивість видозмінювати свої характеристики, як на поверхні (стихійні явища, посухи, катаклізми, землетруси, виверження вулканів), так і в глибинах її (зміщення ядра, переміщення пластів магми, зміна осі та часу обертання тощо). Час еволюції людства теж спізнає декілька умовних періодів: дикунство, варварство, цивілізація. Кожен із них має умовний відлік початку і завершення. Цивілізація теж. Що далі?

Наприкінці ХХ століття вчені виявили дивні речі, що несуть незворотні наслідки. Згадайте вечірні небеса останніх літ. Вони палають. Над нами вночі появляються знаки полярного сяйва. Чому? У 1989 році розпочалися аномальні зміни планетарного спокою. Але пригадайте, що у 1989 році пройшли глобальні зміни у середовищі нашого соціума. Фінальний період національних зрушень привів до розвалу СРСР і загибелі комуністичної утопії. Все взаємозв'язано видимими й невидимими потоками народів, реальних речей, енергії, інформації, Божественного провісництва.

Йдемо далі. У 1995 році прилади зафіксували п'ятиразове прискорене зміщення північного магнітного полюса майже на 1000 кілометрів. А ще – планета почала обертатися швидше й час доби змінив своїх параметри. Згідно аналізу таке явище проходило ще 10 000 років тому, коли зникали надбання високої Єгипетської культури під ударами диких племен. Історія має властивість повторюватися.

Повернуся до сьогодення у плані передбачення завтрашнього опираючись на досвід минулого. Ми часто не помічаємо, чи не бажаємо помічати, що все перебуває у нерозривному взаємозв'язку – Всесвіт, планета, природа, людство, психологія кожного, саме життя. Чорнобильська трагедія і затоптана порядність тогочасного керівництва. Переведення людських емоцій в бік захоплення прапором і гімном відновленої самостійності задля захоплення всіх фінансових та виробничих потоків України кланом олігархів. Атака на розум триває досі, аби, не дай Боже, люди не помудріли та не прозріли. Інформаційні вибухи здатні миттєво поміняти біле на чорне, правду на оману.

Мудрість – була, є і буде загрозою для тупої чи деспотичної влади. Людство не знайшло нічого кращого і не створило достойних альтернатив масовій деградації, аніж нові та модерні шляхи й способи самопогибелі. Глобальні політичні процеси, інтелектуальні війни, масове зомбування людського мислення, зброя наймасовішого знищення всього живого, засмічення думок і природи, скалічення живого світу і мови – все це інструменти однієї й тої ж гри. А нам треба виховати свідоме суспільство. Андрей Шептицький писав: «Допоки із дитини виросте мудрий громадянин, свідомий своїх обов'язків перед Богом, родиною і краєм – треба багато праці. Скільки ж її треба для того, аби виховати увесь народ? Скільки літ? Не знаю. Знає Бог».

Чи здатне людство створити ідеальну модель чи форму співіснування? Жити в мирі, без воїн, при взаєморозумінні незалежно від національних чи мовних ознак. Бути прикладом поваги до сусідніх країн, не зазіхати на їх території, корисні копалини, не принижувати їх національних цінностей і, врешті, не брехати, не красти, не возвишувати себе над іншими? Саме з праведними істинами приходив у цей світ Ісус Христос. Почули його? Прийняли? Навзаємно крикам: «Осанна» світ розірвало: «Розіпни!».

Ми кажемо, що прогрес існує заради полегшення людського життя. Японія – приклад феноменального технологічного прогресу і... лідер з-поміж усіх країн за кількість самогубств. Людина стає з'інкубаторним об'єктом нескінченних перегонів, що позбавлений тих рис, якими наділена людина без техно-інфо-інтелтковпака.

Світ не є ідеальний і ніколи таким не буде. Погляньте на природу. Деревя не ідеальні, але кожне красиве по-своєму. Оті не ідеальні дерева творять ідеальний за красою ліс. Люди не є ідеальними і вирубують дерева, оголюють гори, ламають кліматичні закономірності. Зміни клімату несуть проблеми в сільському господарстві, а масова хімізація веде до отруєння родючих пластів. Пустелізація землі на порозі.

Питання підміни моральних цінностей стало звичним явищем. Нице входить у моду, вульгарщина заповонила ефір, приниження старості та зневага до чеснот стають буденним явищем. Людство немов злетіло з якогось новітнього трампліна і запуталося у зелених хабазах примітивізму. Війна нічого не навчила тих, які сліпо-глухо-німі від родинного безвиховання, від штучного чи як нині в моді казати віртуального світу. Ніби розум відібрали та загуглили у смартфоні.

Штучний інтелект на порозі як рекламований шлях до людської довершеності. А чи до людської? Чи не є це наростанням інтелектуального лінивства, коли не то що читати лінь, а й думати. Оцифрувати життя, це вихолостити з нього світлоту закоханості та підмінити штучним імітуванням любові. Оцифрована любов чи мотивоване партнерство, що очікує нас? Якщо ШІ витісняє чи підмінює творчість, тоді це вже не партнерство, а підміна розумової праці бізнес-проектами.

ШІ починає змінювати освіту, чи змінювати світ людських зацікавлень? Фантасти пророкували появу нового покоління людей, для яких слово цивілізація давно вмерле і забуте поняття. Невже вони мали рацію? Що очікує планету після пагубної війни, у якій гинуть мільйони людей, розриваються уставлені норми і кордони поміж народами, руйняється економічні закони і починається планетарний перерозподіл між окремими наддержавами.

Усе має час початку і завершення. Наша розмова теж. Усім невдовзі потрібно відновлювати країну, зводити з руїн. Нам потрібні освічені інженери, будівельники, транспортники. Пора перестати брехати самим собі, що у вищій школі все гаразд, топити викладачів у нікому не потрібних паперових багнах, дати свободу творчому розкриттю педагогічного таланту. Студенти повинні відчувати бажання вчитися в того чи іншого викладача. Не ганятися одні за кредитами, інші за балами, треті за рейтингом, четверті за порожнім баластом в групах. Пригадайте казку братів Грімм про голого короля – нічого не нагадує?

І на завершення. Прудкий коловорот подій набирає стрімкого розгону. Те, що колись потребувало для здійснення сотні тисяч чи сотні літ тепер звершується за дні чи години. Темпи надзвичайно високі. Куди ми поспішаємо? Чи не затоптуємо в бігові з минулого до майбутнього сьогодні? Може час зупинитися, оглянутися на затоптане, побачити барви небес, відчути молитву серця, подякувати Творцві за дароване нам і берегти його для майбутніх поколінь? Як гадаєте?